

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
In the Name of Allah, the Compassionate the Merciful

ریشه‌شناسی آموزه‌های آیین سیک در اسلام

سید محمد روحانی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فرآوری اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالتذگی مراکز آموزشی و پژوهشی، در گرو نظام منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون آموزشی و پژوهشی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست

مقدمه ۱۱

بخش اول: بررسی زمینه‌های تأثیر اسلام بر آیین سیکه از جنبه تاریخی

فصل اول: پیش از دوران گوروها ۱۷

ورود مسلمانان به هند ۱۷

جنبش اصلاحی بهکتی ۲۴

فصل دوم: دوران گوروها ۲۹

معرفی ده گورو ۲۹

گورو نانک ۲۹

گورو آنگد ۳۶

گورو امرداس ۳۷

گورو رام داس ۳۹

گورو ارجن ۴۰

گورو هر گویند ۴۳

گورو هر رای ۴۴

گورو هر کریشن ۴۵

گورو تیغ بهادر ۴۶

گورو گویند سینگه ۴۸

۴۹. رابطه گوروها با هندوها و مسلمانان
۶۵. جدول سلسله گوروهای آیین سیگه
۶۷. فصل سوم: پس از گوروها
۶۷. ایجاد فرق و مذاهب در آیین سیگه
۷۱. تشدید فشار حکومت مغول بر سیگه‌ها
۷۳. به قدرت رسیدن سیگه‌ها در پنجاب
۷۴. تسلط بریتانیا بر پنجاب و مبارزه سیگه‌ها در مقابل نفوذ مسیحیت و آیین هندو
- بخش دوم: بررسی زمینه‌های تأثیر اسلام بر متون مقدس سیگه
۸۳. فصل اول: گورو گرتنه صاحب (آدی گرتنه)
۸۳. تاریخ تدوین و گردآوری
۸۴. محتوای و مضمون
۸۸. جایگاه و اعتبار دینی
۹۵. فصل دوم: دسم گرتنه
۹۵. تاریخ تدوین و گردآوری
۹۶. محتوای و مضمون
۱۰۱. جایگاه و اعتبار دینی
۱۰۳. فصل سوم: واران بهای گورداس
۱۰۳. تاریخ تدوین و گردآوری
۱۰۴. محتوای و مضمون
۱۰۵. جایگاه و اعتبار دینی
۱۰۷. فصل چهارم: سروده‌های بهای نندلال
۱۰۷. تاریخ تدوین و گردآوری
۱۱۹. فصل پنجم: جنم ساگھی
۱۱۹. تاریخ تدوین و گردآوری
۱۲۰. محتوای و مضمون

جایگاه و اعتبار دینی ۱۲۰

نمودار مجموعه متون مقدس سیکه ۱۲۴

بخش سوم: نقد و بررسی اشتراکات و اختلافات متون سیکه و اسلام

فصل اول: مباحث اعتقادی ۱۲۷

خداشناسی ۱۲۷

مفهوم و جایگاه اک اوئکار و توحید ۱۳۰

مهم ترین شباهت ها ۱۳۱

احدیت ۱۳۱

عدم تجسدل ۱۳۵

مهم ترین تفاوت ها ۱۳۸

تجسد الهی در کالبد گوروها ۱۳۹

وحدت وجود ۱۴۸

وحی و پیامبری ۱۵۱

گورو در ادیان هندی ۱۵۲

گورو در آیین سیکه ۱۵۵

خداوند ۱۵۶

مندرجات کتاب مقدس (بانی) ۱۵۸

جامعه سیکه (گورپنٲه) ۱۶۱

ده پیشوا (ده دھاری گورو) ۱۶۳

مفهوم و کارکرد گورو و پیامبر ۱۶۴

مهم ترین شباهت ها ۱۶۴

تولد و کودکی فوق العاده ۱۶۶

دریافت مأموریت الهی ۱۷۱

دریافت الهام الهی ۱۷۴

انجام اعمال خارق العاده و دارا بودن علم غیب ۱۷۶

مبارزه با ستمگران و رهبری سیاسی ۱۸۰

- ۱۸۲ مهم‌ترین تفاوت‌ها _____
- ۱۸۲ عدم دعوت به دین و آیینی جدید _____
- ۱۸۴ تفاوت ماهوی وحی و بانی _____
- ۱۸۹ اشکالی در مورد ماهیت گوروی حقیقی در آیین سیگه _____
- ۱۹۱ حیات پس از مرگ _____
- ۱۹۱ قانون عمل و عکس‌العمل و تناسخ (کرمه و سَمَساره) _____
- ۱۹۳ نفی بهشت و جهنم (سُورگه و نَرگه) _____
- ۱۹۶ نجات نهایی (مُکَشه) _____
- ۱۹۸ راه نجات _____
- ۲۰۳ کیفیت حیات پس از مرگ در آیین سیگه و اسلام _____
- ۲۰۳ مهم‌ترین شباهت‌ها _____
- ۲۰۳ امکان نجات با زندگی اجتماعی و نفی ریاضت _____
- ۲۰۸ وصال حق به عنوان مقصد اصلی _____
- ۲۱۲ مهم‌ترین تفاوت‌ها _____
- ۲۱۲ نفی تناسخ ارواح در اسلام _____
- ۲۱۷ جنت و دوزخ و قیامت در اسلام _____
- ۲۱۹ فصل دوم: مباحث اخلاقی _____
- ۲۲۰ فضائل اخلاقی _____
- ۲۲۲ یاد خدا (نام جِپنا) _____
- ۲۲۵ هم‌نشینی با نیکان (سادهو سنگت) _____
- ۲۲۷ خدمت به دیگران (سیوا) _____
- ۲۲۸ کار و تلاش (کیرت کرنا) _____
- ۲۳۰ بخشش و سخاوت (وَنَد که چُهَکنا) _____
- ۲۳۲ برابری نوع بشر _____
- ۲۳۴ رذایل اخلاقی _____
- ۲۳۶ شهوت (کام) _____

۲۳۸	خشم (کرده)
۲۳۹	طمع (لُبّه)
۲۴۱	تعلق به دنیا (مُة)
۲۴۳	غرور (هومی - اهنکار)
۲۴۷	ضمیمه
۲۴۷	آشنایی با رسم الخط دینی سیگه
۲۴۸	آوانگاری و تلفظ الفبای گورموکھی
۲۵۱	کتابنامه

مقدمه

آیین سیکه^۱ با قدمتی نزدیک به پانصد سال، یکی از مهم‌ترین ادیان نوظهور به‌شمار می‌آید. این آیین بر مبنای تعالیم گورو نانک^۲ مرشدی از دیار پنجاب^۳ در شمال غربی هند، شکل گرفت، و بعدها در ظرف حدود ۲۳۹ سال، از ۱۴۶۹ م. تا ۱۷۰۸ م. توسط نه تن از جانشینان وی، به صورت دینی مستقل درآمد. البته این آیین هرگز ادیان و متون مقدس پیشین را باطل و کذب معرفی نمی‌کند، و تنها پیروان آنان را به تدبر در حقیقت تعالیم دین خود ترغیب می‌کند.

ਬੈਦ ਕਤੇਬ ਕਹੁ ਮਤ ਝੂਠੇ ਝੂਠਾ ਜੋ ਨ ਬਿਚਾਰੈ ॥

Bayd katayb kahhu mat jhuthay jhuthā jo na bichārai

1. Sikh.

2. Guru Nānak.

۳. Panjāb (Punjab)، واژه پنجاب ترکیبی است از دو کلمه فارسی پنج و آب، به معنی سرزمین پنج رودخانه. این پنج رود که از رودخانه اصلی ایندوس سرچشمه می‌گیرند، عبارتند از: جهلم Jhelam، چناب Canāb، راوی Rāvī، ویاس (ویاس) Vyās، و ستلوج Satluj. البته پس از تجزیه شبه قاره به دو کشور هند و پاکستان در ۱۹۴۷ میلادی، سرزمین پنجاب نیز بین دو کشور تقسیم شد و امروز تنها سه رودخانه راوی، ویاس، و ستلوج در ایالت پنجاب هند جاری هستند، و دو رود دیگر در ایالت پنجاب پاکستان واقع شدند.

هرگز نگویید وده‌ها و قرآن دروغ است. آنانی که این متون را درست نمی‌فهمند دروغ می‌گویند.^۱

از حدود سیصد سال پیش تاکنون کتاب مقدس این آیین به نام گورو گرنّته صاحب^۲ به‌عنوان تنها گورو و پیشوای این آیین، و تجلی خداوند در کلامش (شَبَد)^۳ مورد ستایش پیروان آیین سیکه‌هاست، و نقشی فراتر از یک متن مقدس همانند دیگر ادیان، کسب کرده است. از این روی، شناخت این آیین مبتنی بر شناخت دقیق گوروگرنّته صاحب خواهد بود.

از دیگر کتاب‌های برجسته این آیین، که بعد از گورو گرنّته صاحب، نزد باورمندان به این آیین، مورد احترام است، دَسَم گرنّته^۴ به معنی کتاب دهمین پیشواست. این کتاب مجموعه‌ای از اشعار منسوب به گورو گویند سینگه^۵ گوروی دهم سیکه‌هاست، که نخستین بار پس از درگذشت وی به رشته تحریر درآمد. محتوای کتاب بیشتر شامل سه موضوع مهم؛ اساطیر، نکات اخلاقی و شرح زندگی گوروی دهم است. علاوه بر این کتاب، متون دیگری مانند واران بهای گورداس^۶ و دیوان بهای نندلال^۷ نیز از دیگر متون معتبر سیکه‌ها هستند، که تبیین‌کننده آموزه‌های گورو گرنّته صاحب به‌شمار می‌آیند.

مهم‌ترین آموزه‌های متون مقدس این آیین، به‌ویژه گورو گرنّته صاحب، که اصول ایمانی آیین سیکه‌ها را تشکیل می‌دهد، در سه اصل

1. S.G.G.S, Prabhāī, Bhagat Kabirji, p.1350.

2. Guru Granth Sāhib.

3. Śabad.

4. Dasam Granth.

5. Guru Gobind Singh.

6. Vārān Bhāi Gurdās.

7. Dīwan Bhāi Nand Lāl.

اعتقادی تأکید بر یگانه‌پرستی (اک اونکار)^۱، اطاعت محض از مرشد معنوی و روحانی (گورو)^۲ که نقشی شبیه به معلمی آسمانی دارد، و همچنین باور به تناسخ ارواح پس از مرگ (سَمْساره)^۳ و در نهایت فنای روح در خدا (مُکْشه)^۴ خلاصه می‌گردد. علاوه بر آموزه‌های معنوی، متون مقدس این آیین بر آموزه‌های اخلاقی و اجتماعی چون: نفی نظام طبقاتی، برابری زن و مرد، خدمت به خلق، بدون توجه به نژاد و دین و عقیده آن‌ها، کار و کوشش، نفی هرگونه انزوا و ریاضت جسمانی و داشتن زندگی اجتماعی، نیز تأکید می‌کنند.

با نگاهی گذرا به این اعتقادات، درمی‌یابیم که این آموزه‌ها بسیار به اصول اعتقادی و اخلاقی اسلامی و هندویی همسو و هم‌مشترب است، به همین دلیل از دید برون‌دینی به نظر می‌رسد آموزه‌های این آیین ترکیبی از تعالیم اسلامی و هندویی است، که بنیان‌گذاران این آیین جهت تفاهم، تعامل و آشتی میان دو دین بزرگ هند، آن را تدوین کرده‌اند. البته پیروان آیین سیگه از دید درون‌دینی خود این نظر را نمی‌پذیرند و دین خود را مستقل و ناشی از فیض خداوند یگانه می‌دانند. بنابر این، یکی از مسائل مبهمی که نیاز به پژوهشی علمی، مستند و بدون تعصب دارد، بررسی این شباهت‌ها و تفاوت‌ها در اسلام و آیین سیگه، با مراجعه به متون مقدس آن‌ها است. چنین پژوهشی در نهایت می‌تواند زمینه‌ها و عوامل مؤثر گفتمان مشترک میان این دو دین را فراهم آورد.

1. Ek Omkār.

2. Guru.

3. Saṃsāra.

4. Mokṣa.